

STAGIU DE DOCUMENTARE BERLINEZ (2010)

Drept urmare a demersurilor pe care le-am întreprins în urmă cu patru-cinci ani, între Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași și Freie Universität din Berlin s-a încheiat un parteneriat de colaborare în sfera mobilităților Erasmus / Socrates, implicând prioritar Seminarul / Departamentul de Istorie Veche și Arheologie al Facultății de Istorie de la Alma mater ieșeană și Institut für Prähistorische Archäologie din cadrul universității berlineze amintite. De acest parteneriat au beneficiat câțiva doctoranzi și profesori ieșeni, atât în domeniul didactic cât și în acela al documentării științifice, în vreme ce colegii germani și-au asumat până în prezent mai mult postura de gazdă.

Având asentimentul profesorului Michael Meyer de la Institut für Prähistorische Archäologie, am putut să-mi desfășor activitatea la Berlin în conformitate cu mobilitatea Erasmus, în perioada 5–26 iulie 2010. Aceasta a implicat, pe de o parte, întâlniri de lucru cu cadrele didactice, doctoranzii și studenții Institutului, iar, pe de altă parte, un stagiu de documentare în mai multe biblioteci și muzee din capitala Germaniei.

Cercetările berlineze în sfera preistoriei își revendică predecesorii cu multe secole în urmă. O încercare de cuantificare a primelor descoperiri aferente acestei perioade într-o lucrare de sine stătătoare, astăzi o adevărată raritate bibliografică – *Thesaurus Orcivus Marchius* –, datează încă din a doua jumătate a secolului al XVII-lea și se datorează lui Martin Friedrich Seidel (1621–1693), originar din Saxonia. Prelunga perioadă de demersuri aleatorii purtând emblema diletantismului ia sfârșit atunci când, în capitala Regatului Prusiei, s-a fondat în 1869 *Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte*, avându-l drept principal mentor pe Rudolf Virchow. Un pas înainte spre profesionalizarea domeniului l-a constituit crearea în anul 1909, de către Gustaf Kossinna, a așa-numitei *Deutsche Gesellschaft für Vorgeschichte*, rebotezată curând *Gesellschaft für Deutsche Vorgeschichte*, care a coexistat, aflându-se într-o anumită rivalitate, cu societatea lui Virchow. Cu toate că fusese întemeiată cu patru decenii mai înainte, aceasta din urmă s-a dovedit mult mai viabilă, grație adaptabilității la schimbările sociale și politice petrecute de-a lungul timpului, astfel că supraviețuiește și astăzi, având însă o paletă a preocupărilor drastic redusă în raport cu cea inițială.

În pofida interesului statornic pentru obiectivele preistorice, fructificat în diverse lucrări savante și în valorificarea muzeistă a exponatelor descoperite, învățământul universitar din Germania s-a dovedit mai puțin receptiv la crearea unor catedre speciale pentru predarea disciplinei arheologiei preistorice decât acela din unele țări învecinate. Dezideratul respectiv s-a materializat în capitala Reich-ului datorită stăruințelor lui Gustaf Kossinna de-abia la cumpăna secolelor XIX și XX, reușita sa fiind devansată de către Jacob Worsaae la Copenhaga, Gabriel de Mortillet la Paris, Jozef Hampel la Budapesta, Oscar Montelius la Stockholm, Luigi Pigorini la Roma, Moritz Hoernes la Viena. Dincolo de controversatele sale concepții privind interpretarea materialului arheologic, Gustaf Kossinna a fost un real dinamizator al cercetărilor de teren și a valorificării pragmatice a rezultatelor săpăturilor. Urmașul său de la Seminarul de Preistorie al Universității Friedrich-Wilhelm, Max Ebert (1879–1929), ilustru mai cu seamă ca editor al *Reallexikon der Vorgeschichte*, s-a putut afirma în mai mică măsură drept profesor, datorită morții sale premature. În perioada guvernării național-socialiste, când titulatura disciplinei preistoriei a revenit lui Hans Reinerth, interesul pentru cercetarea arheologică a dobândit noi valențe, dar politizarea excesivă a concluziilor de ordin istoric a fost de natură să compromită chiar și demersurile cărturărești oneste. Dezastrul bombardamentelor de la sfârșitul celei de-a doua conflagrații mondiale a lichidat fizic viața universitară berlineză și a fost necesară intervenția autorităților militare străine spre a o reînfrîpa. După mai multe tatonări, în condițiile instaurării Cortinei de Fier, generalul american Clay a patronat fondarea unei universități în sectorul vestic al metropolei germane, așa-numita Freie Universität, inaugurată oficial la 4 decembrie 1948 în cartierul Dahlem. Evoluția sa ulterioară, în continuă concurență cu Universitatea Humboldt din Berlinul de Est, a purtat amprenta sistemului de învățământ superior occidental, bazat pe integrarea organică a procesului educațional cu cercetarea

științifică. Prima facultate creată în cadrul Universității Libere a fost cea de filosofie, dar a trebuit să se scurgă un deceniu până când, în semestrul de iarnă din 1958–1959, s-a reușit să se facă loc și disciplinei de pre- și protoistorie, printr-un curs asupra protoistoriei Europei în mileniul I î. Hr., asumat de Otto-Friedrich Gandert, devenit și director la Museum für Vor- und Frühgeschichte. După ce savanți reputați de talia lui Vladimir Milojević și Rolf Hachmann au declinat oferta de a se stabili în Berlinul de Vest, postul de profesor în domeniul preistoriei a fost ocupat în toamna anului 1959 de Ernst Rudolf Horst Kirchner (1913–1990), căruia i se datorează și crearea așa-numitului Institut für Ur- und Frühgeschichte. Acesta și-a schimbat mai multe sedii, până când, în 1981, a dobândit clădirea din str. Altenstein 15 – ce aparținuse pictorului de marine Hans Bohrdt –, unde ființează și în prezent. În cadrul obișnuitelor restructurări din sistemul universitar, Institutului i s-a atribuit în 1969 rangul inferior de Seminar, integrat în Institut für Archäologie, la departamentul Altertumswissenschaft. Activitatea fructuoasă și creșterea prestigiului său internațional au justificat redobândirea calității de institut în anul 2000, de data aceasta cu numele de Institut für Prähistorische Archäologie, fapt datorat în mare parte rezultatelor meritorii obținute după ce la cârma sa a venit – în 1981 – profesorul Bernhard Hänsel. Pe linia prefigurată încă de Max Ebert, preocupările sale și ale colaboratorilor săi au fost direcționate prioritar spre preistoria sud-estului și estului Europei, arealul peninsular balcanic beneficiind de cercetări de teren de anvergură, având un caracter interdisciplinar, ceea ce a avut drept rezultat elaborarea unui număr consistent de monografii, studii sintetice și teze de doctorat (cf. B. Hänsel, *Die Ur- und Frühgeschichte an Universitäten und Forschungseinrichtungen*, în *Miscellanea Archaeologica III. Berlin und Brandenburg. Geschichte der archäologischen Forschung. Beiträge zur Denkmalpflege in Berlin*, 22, Hrsg. von J. Haspel und W. Menghin, Berlin, 2006, p. 109–111; H. Peter-Röcher, *Das Institut für Prähistorische Archäologie der Freien Universität Berlin*, în *ibidem*, p. 147–154). Profesorul Bernhard Hänsel – *doctor honoris causa* al Universității din București – s-a ocupat cu o devoțiune aparte de îndrumarea generației tinere de cercetători, studenți și doctoranzi, cooptând numeroase energii spre domeniile pe care le-a ilustrat în mod strălucit, astfel că a creat o adevărată școală arheologică. Totodată, conștientizând dificultățile întâmpinate de cercetătorii din estul și sud-estul Continentului pe planul desăvârșirii profesionale, le-a acordat de-a lungul timpului un sprijin colegial eficient, de acesta uzând și mulți arheologi din România și Basarabia.

Institut für Prähistorische Archäologie și-a menținut dinamica activității atât pe plan științific, cât și în sfera didactică, și în ultimii ani, de când în fruntea sa se găsește prof. dr. Wolfram Schier. Dintre cercetările arheologice pe care le-a întreprins se remarcă cele din localitatea bănățeană Uivar (jud. Timiș), situată la circa 40 km sud-vest de Timișoara, în colaborare cu prof. dr. Florin Drașovean, directorul Muzeului Banatului. Săpăturile propriu-zise au început în 1999, fiind precedate în anul anterior de complexe prospecțiuni de suprafață. Acestea au prilejuit dezvelirea unei întinse așezări aparținând culturilor Vinča și Tiszapolgár, obținându-se date importante relativ la arhitectura construcțiilor de locuit și la viața spirituală a comunităților preistorice. Alte șantiere arheologice de anvergură au fost deschise la Çatalhöyük în centrul Anatoliei (dr. Eva Rosenstock), Monkodonja în Croația (prof. dr. Bernhard Hänsel), Altbrandsleben (prof. dr. Wolfram Schier, dr. Silvine Scharl), Hitzacker-Marwedel (dr. Hans-Jörg Nüsse), Harzhorn bei Northeim (prof. dr. Michael Meyer), din zona centrală și estică a Germaniei etc.

Institutul berlinez desfășoară totodată și o susținută activitate editorială. Pe lângă *Prähistorische Zeitschrift*, unul din periodicele cele mai prestigioase din lume din domeniul arheologiei – al cărui prim număr a apărut încă din anul 1909 –, în editarea căruia membrii săi și-au asumat un aport preponderent, aceștia au în vedere publicarea a numeroase alte volume de profil. Astfel, sub coordonarea profesorilor Michael Meyer și Wolfram Schier, a început să se editeze de curând o nouă serie, vizând o paletă tematică atractivă și diversă, *Berliner Archäologische Forschungen*, în cadrul căreia a fost tipărit recent cel de-al șaselea tom.

În decursul stagiului de documentare din iulie 2010, am lucrat în mai multe biblioteci și muzee berlineze, colectând materiale aferente planului de cercetare al Institutului de Arheologie din Iași pe anul în curs și pentru alte teme conexe perioadei migrațiilor târzii și evului mediu timpuriu în sud-estul, estul și centrul Europei. În afară de biblioteca de la Institut für Prähistorische Archäologie, am frecventat bibliotecile Secțiilor Eurasia și Orient din cadrul Institutului Arheologic German, Universitätsbibliothek, Philologische Bibliothek, biblioteca de la Institut für Osteuropäische Geschichte și biblioteca de Istorie și Istorie a Artei, dependente de Freie-Universität.

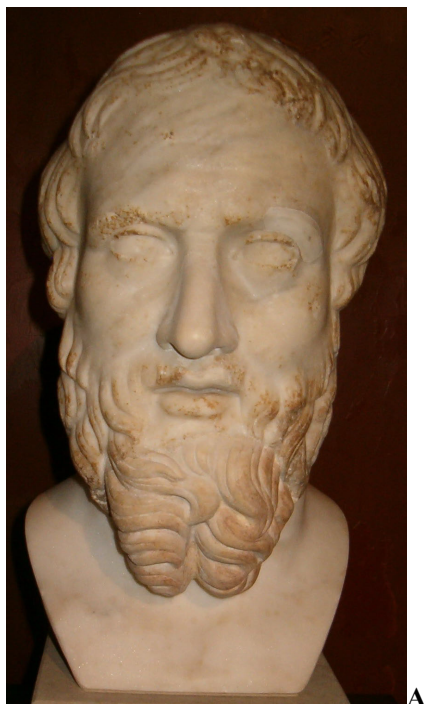
În același timp, mi-am extins sfera investigațiilor prin vizitarea câteva unități muzeale de faimă internațională, aflate în jurisdicția Fundației Preussischer Kulturbesitz, precum Pergamon Museum, Bode

Museum, Alte Nationalgalerie, Altes Museum, precum și Neues Museum, redeschis, după mai multe decenii de dezactivare, în octombrie 2009. Acesta din urmă cuprinde admirabile colecții de artă preistorică, egipteană și greco-romană, piesa sa cea mai celebră fiind indubitabil bustul reginei Nefertiti (Nofretete) (1351–1334 î. Hr.), provenind de la Amarna. Înainte ca Neues Museum – a cărei clădire fusese grav afectată în timpul războiului, ca, de altfel, întreaga capitală a Germaniei –, să-și redeschidă porțile marelui public, multe din obiectele din actualul său patrimoniu fuseseră expuse în Museum für Vor- und Frühgeschichte și în clădirile învecinate din așa-numita „Insulă a Muzeelor”. În ceea ce mă privește, dintre exponatele sale mi-au captat interesul în mod deosebit cele patru statui antropomorfe masive din piatră, provenind din localități neidentificate din Ucraina, din categoria denumită „kamennye baby”, încadrată cronologic în secolele XI–XIII și atribuită convențional triburilor cumane (Fig. 1/C). Pentru istoria noastră antică prezintă mult interes bustul de marmură reprezentându-l pe un tânăr dac (integrat în *Antikensammlung*, cu numărul de inventar *SK 461*), din secolul al II-lea, ce provine din *Forum Traiani* și a fost achiziționat la Roma în anul 1826 (Fig. 1/B), având cele mai apropiate analogii la Muzeul Vaticanului.

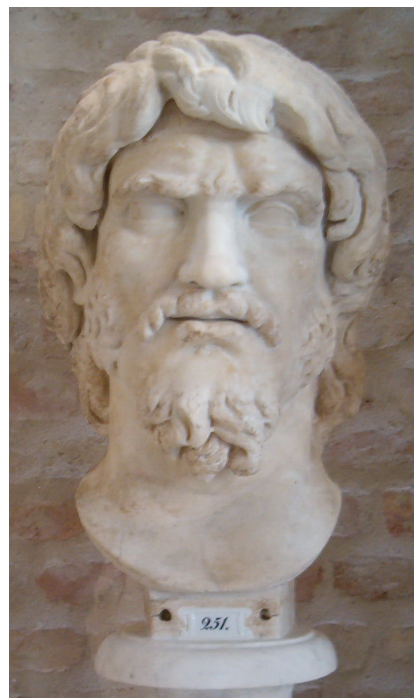
Deosebit de instructive și fructuoase s-au dovedit, din punctul meu de vedere, întrevederile și dezbaterile științifice avute cu prof. dr. Wolfram Schier, prof. dr. Michael Meyer, prof. dr. Bernhard Hänsel, dr. Elke Kaiser, dr. Cornelia Becker și dr. Eva Rosenstock, de la Institut für Prähistorische Archäologie, prof. dr. Svend Hansen, dr. Nikolaus Boroffka, dr. Anatol Nagler și dr. Agathe Reingruber de la Secția Eurasia din cadrul Institutului Arheologic German, prof. dr. Ricardo Eichmann și dr. Oliver Dietrich de la Secția Orient de la același institut, precum și cu alți arheologi care activează în Berlin: dr. Uwe Fiedler, dr. Tudor Soroceanu, dr. Laura Dietrich, Sabine Brodbeck etc., mulți dintre aceștia cu preocupări statornice pentru diverse segmente cronologice ale arealului carpato-dunărean. De altfel, cooperarea dintre arheologii ieșeni și cei berlinezi, deja cu tradiții destul de vechi, se desfășoară în parametri satisfăcători, având perspectiva să se extindă și să se amplifice, așa încât nu este câtuși de puțin întâmplător că, de curând, prof. dr. Wolfram Schier a fost cooptat în Colegiul de redacție de la *Arheologia Moldovei*, iar prof. dr. Svend Hansen în cel de la *Studia Antiqua et Archaeologica*, în vreme ce prof. dr. Hermann Parzinger, în prezent președinte la Preussischer Kulturbesitz, a fost ales drept Membru de onoare al Institutului de Arheologie din Iași.

Sublinierea marilor valențe de care dispune Berlinul în sfera cercetărilor arheologice și a beneficiilor ce decurg din materializarea stagiilor de documentare în acest prestigios și efervescent centru cultural și științific ar intra în zodia truismelor, astfel că preferăm să o evităm.

VICTOR SPINEI

A

B

C

D

Fig. 1. A – Bustul de marmură al lui Herodot. Copie romană din secolul al II-lea î.Hr., după un model grecesc din secolul al IV-lea î.Hr., descoperită în Italia; B – Bustul de marmură al unui dac, din secolul al II-lea d.Hr., provenind din Forum-ul lui Traian, achiziționat la Roma în 1826; C – Statui de piatră reprezentând două femei cumane (*kamennye baby*), din secolele XI–XIII, provenind din Ucraina; D – Sculptură în lemn reprezentându-l pe Sf. Gheorghe luptând cu balaurul, realizată de Tilman Riemenschneider (cca 1460–1531) (Berlin: A, B, C – Neues Museum; D – Bode Museum).